

บทเรียนพระอภิธรรมทางไปรษณีย์

ชุดที่ ๕ ตอนที่ ๑

รูปปรมาณู

การศึกษาพระอภิธรรมชุดที่ ๕ ตอนที่ ๑ นี้ จะศึกษาเรื่องรูปปรมาณู ปรมาณูธรรมมี ๔ คือ จิต ปรมาณู เจตสิกปรมาณู รูปปรมาณู และนิพพานปรมาณู นักศึกษาได้ศึกษาจิตปรมาณูและเจตสิกปรมาณูผ่านไปแล้ว เรื่องรูปปรมาณูนี้จะต่างจากจิตปรมาณูและเจตสิกปรมาณู เพราะจิตและเจตสิกนั้นเป็นนามธรรม เป็นธรรมที่รู้ อารมณ์ ส่วนรูปปรมาณูเป็นธรรมที่ไม่รู้อารมณ์

รูปปรมาณูมี ๒๘ อย่าง โดยจำแนกเป็นรูปภายในและรูปภายนอก รูปที่ต้องอาศัย และรูปที่ไม่ต้องอาศัย เป็นต้น ในรูปปรมาณูนี้ได้แสดงไว้ ๕ นัย คือ ๑. สมุทเทสนัย ๒. รูปวิภาคนัย ๓. รูปสมุฏฐานนัย ๔. รูปกลาปนัย ๕. รูปปวัตติกมนัย

การศึกษาพระอภิธรรมเป็นการเจริญกุศลและอบรมปัญญาไปในตัว และยังสามารถช่วยรักษาพระพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมหายไปจากโลกอีกด้วย บุคคลใดได้รักษาพระพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมหายไปจากโลก บุคคลนั้นย่อมได้ประโยชน์ ๓ ประการ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือ เห็นแจ้งพระนิพพาน

บุคคลใดได้ศึกษารูปปรมาณูโดยนัยทั้ง ๕ นี้แล้ว พึงพิจารณาเห็นจิตที่รู้รูปปรมาณูนั้นว่า เป็นเพียงรูป ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่หญิง ไม่ใช่ชาย ไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตน ไม่ใช่ของตน ดังนี้ การรู้จักนามรู้จักรูปตามความเป็นจริงอย่างนี้เป็นการเริ่มต้นเจริญวิปัสสนาอย่างถูกต้อง บุคคลผู้สามารถเริ่มต้นเจริญวิปัสสนาอย่างถูกต้องตามหลักปริยัติอย่างนี้จึงจะเห็นแจ้งพระนิพพานบรรลุเป็นพระอรหันต์ในภายหลังได้ ฉะนั้นนักศึกษาควรศึกษาเรื่องรูปนี้อย่างเข้าใจเพื่อจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง

คำว่า รูป มีความหมาย ๒ นัย นัยที่ ๑ กล่าวไว้ว่า รูป หมายถึง ธรรมชาติที่แตกดับหรือเสื่อมสลายไป ประการหนึ่ง นัยที่ ๒ รูป หมายถึง ธรรมชาติที่แตกสลายไปด้วยอำนาจของความร้อนและความเย็น ซึ่งทั้งสองนัยนี้สรุปได้ว่า รูป มีธรรมชาติที่ต้องแตกดับ เสื่อมสลายไป นั่นเอง

ลักษณะเฉพาะของรูป (ลักษณะที่จตุกของรูป) มี ๔ ประการ คือ

๑. รูป เป็นธรรมชาติที่มีการแปรปรวนแตกดับ
๒. รูป " แยกออกจากจิต (นาม) ได้
๓. รูป " เป็นอัมพาตธรรม คือ ไม่ใช่ธรรมชาติที่เป็นกุศลหรืออกุศล
๔. รูป " มีวิญญาณ(จิต)เป็นเหตุใกล้ให้เกิด

รูปปรหมัตถ์นี้มีการสงเคราะห์ไว้ ๕ นัย คือ

๑. รูปสมุทเทสนัย แสดงรูปโดยย่อเป็น ๑๑ หมวด (อ่านว่า รูป-สะ-หมุด-เท-สะ-นัย)
๒. รูปวิภาคนัย แสดงการจำแนกโดยมาติกา มีเอกมาติกา เป็นต้น (อ่านว่า รูป-วิ-ภา-คะ-นัย)
๓. รูปสมุฏฐานนัย แสดงเหตุเกิดแห่งรูป มีกรรม เป็นต้น (อ่านว่า รูป-สะ-หมุด-ถาน-นัย)
๔. รูปกลาปนัย แสดงหมวดหมู่แห่งรูปที่เกิดแต่กรรม เป็นต้น (อ่านว่า รูป-กะ-หลาบ-นัย)
๕. รูปปวัตติกมนัย แสดงโดยการเกิดตามลำดับแห่งรูป (อ่านว่า รูป-ปะ-วัต-ติ-กะ-มะ-นัย)

การศึกษาในชุดที่ ๕ ตอนที่ ๒ จะศึกษาเฉพาะรูปปรหมัตถ์โดยนัยที่ ๑ และ ๒

นัยที่ ๑

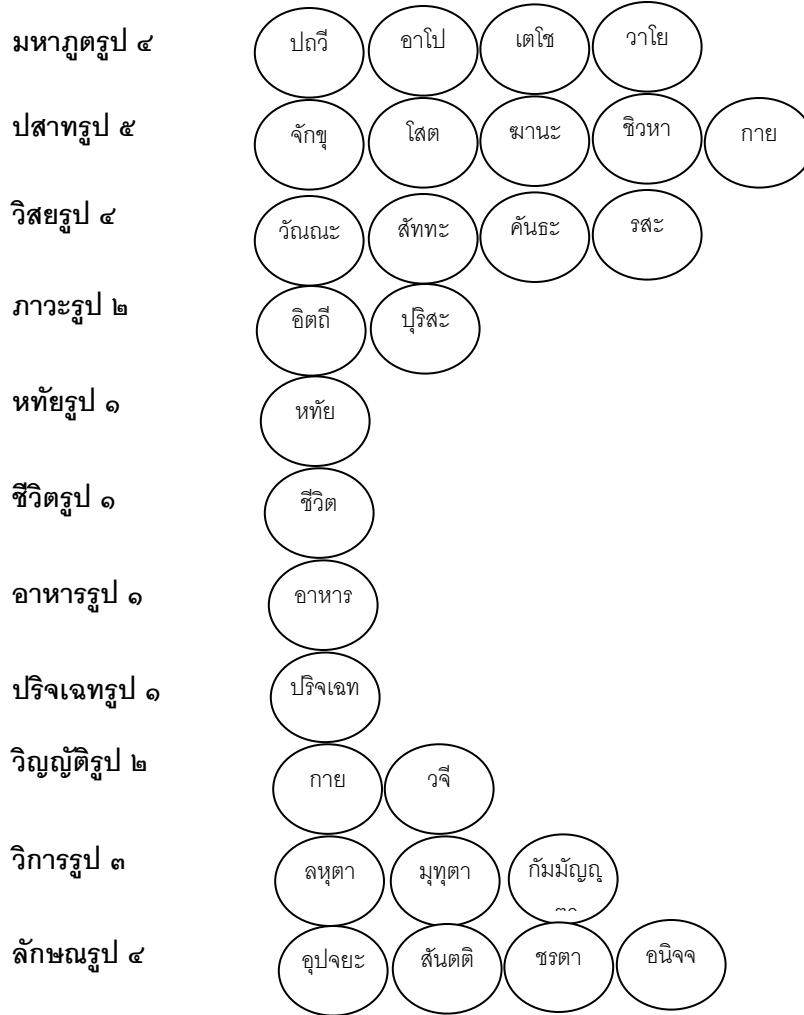
รูปสมุทเทสนัย

แสดงรูปโดยย่อเป็น ๑๑ หมวด

รูปขันธ์ คือ ร่างกายของคนและสัตว์ทั้งหลาย เมื่อนับโดยความเป็นรูปธรรมแล้วมี ๒๘ รูปด้วยกัน เมื่อจัดเป็นประเภทแล้ว ประเภทใหญ่มี ๒ คือ นิปผันรูป มี ๑๘ และ อนิปผันรูป มี ๑๐ เมื่อนับเป็นประเภทเล็กได้ ๑๑ ประเภท ที่เรียกว่ารูปสมุทเทสนัย มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- ๑ . มหาภูตรูป มี ๔ คือ ปรฐวี อาโป เตโช วาโย
- ๒ . ปสาทรูป " ๕ คือ จักขุปสาทรูป โสตปสาทรูป ฆานปสาทรูป ชิวหาปสาทรูป
กายปสาทรูป
- ๓ . วิสยรูป " ๔ คือ วัณณรูป สัททรูป คันธรูป รสรูป
- ๔ . ภาวรูป " ๒ คือ อิตถิภาวรูป ปุริสภาวรูป
- ๕ . ทหยรูป " ๑ คือ ทหยรูป
๖. ซีวิตรูป " ๑ คือ ซีวิตรูป
- ๗ . อาหารรูป " ๑ คือ อาหารรูป อันได้แก่ โอชาในอาหารต่าง ๆ
- ๘ . ปริจเฉทรูป " ๑ คือ อากาสาธาตุ
- ๙ . วิญญูติรูป " ๒ คือ กายวิญญูติ วจิวินญูติ
- ๑๐ . วิการรูป " ๓ คือ ลหุตา มุทุตา กัมมัณญูตา
- ๑๑ . ลักขณรูป " ๔ คือ อุกฺปิยะ สันตติ ชรตา อนิจฺจตา

รูป ๒๘

หมวดที่ ๑

๑. รูปสมุทเทสนัย การแสดงรูปโดยสังเขป แบ่งออกเป็น

โดยประเภทใหญ่มี ๒ คือ

โดยประเภทเล็กมี ๑๑ คือ

๑. นิปผันนรูป ๑๘ คือ

- มหาภูตรูป ๔
- ปสาทรูป ๕
- วิสยรูป ๔ หรือ ๗
- ภาวะรูป ๒
- หทัยรูป ๑
- ชีวิตรูป ๑
- อาหารรูป ๑

๒. อนิปผันนรูป ๑๐ คือ

- ปริจเฉทรูป ๑
- วิญญัตติรูป ๒
- วิการรูป ๓
- ลักษณะรูป ๔

๑. มหาภูตรูป ๔

๒. ปสาทรูป ๕

๓. วิสยรูป ๔ หรือ ๗

๔. ภาวะรูป ๒

๕. หทัยรูป ๑

๖. ชีวิตรูป ๑

๗. อาหารรูป ๑

๘. ปริจเฉทรูป ๑

๙. วิญญัตติรูป ๒

๑๐. วิการรูป ๓

๑๑. ลักษณะรูป ๔

รูปประเภทที่หนึ่ง : มหาภูตรูป ๔

มหาภูตรูป ๔ คือ ปรฐวี อาโป เตโช และวาโย ซึ่งเป็นรูปใหญ่ที่ปรากฏชัด ส่วนรูปที่เหลืออีก ๒๔ ต้องอาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เกิดขึ้น เรียกว่าอุปาทายรูป ๒๔ รูปทั้ง ๒๘ มีอยู่ในร่างกายของคนสัตว์ทั้งหลาย ทั้งในสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต มหาภูตรูป ๔ ได้ชื่อว่า เป็น ต้นธาตุ ซึ่งเป็นประธานของรูปทั้งหลาย รูปอื่น ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยแม่ธาตุทั้ง ๔ นี้ เหมือนแผ่นดินเป็นที่อาศัยของสิ่งทั้งปวง ดังนั้น ธาตุทั้ง ๔ นี้จะอยู่รวมกันเสมอไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ แม้ในธาตุทั้ง ๔ เองก็ต้องอาศัยซึ่งกันและกันด้วย เช่น ธาตุดินจะมีอยู่ได้ก็ต้องอาศัยธาตุอีก ๓ ธาตุ คือ ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม มหาภูตรูป ๔ มีรายละเอียดดังนี้

๑. ปรฐวีธาตุ

ธาตุดิน จัดเป็นธาตุที่เป็นประธานของธาตุ ๓ ที่เหลือ ธาตุดินมีธรรมชาติที่มีลักษณะ แข็ง หรือ อ่อน รูปใดถ้ามีธาตุดินมากก็จะแข็งมาก เช่น เหล็ก หิน รูปใดมีธาตุดินอยู่น้อยก็จะอ่อน เช่น ยาง ฟองน้ำ เป็นต้น ภายในร่างกายของคนและสัตว์ส่วนใดที่แข็งก็จัดเป็นธาตุดิน ธาตุดินในร่างกายของคนเราก็มี ๒๐ อย่าง คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ใต้ ปอด ไส้ลำไส้ใหญ่ อาหารใหม่ อาหารเก่า มันทสมอง หรือจะพิจารณาสีที่มีลักษณะแข็ง เป็นของหยาบ ทั้งภายในและภายนอกร่างกาย เหล่านี้เป็นธาตุดินทั้งสิ้น ธาตุทั้งหลายถ้าเรามีกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น ก็จะทำให้ยึดมั่นถือมั่น ฉะนั้นเพื่อการไถ่ถอนจากความเป็นตัวตน ก็ควรพิจารณานั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตนของเรา เพราะเหล่านั้นเป็นเพียงปรฐวีธาตุ ไม่ใช่สัตว์บุคคล จะทำให้คลายความยึด ความกำหนดในร่างกายนี้ ตลอดจนร่างกายอื่น หรือยึดมั่นในทรัพย์สมบัติใด ๆ แม้ธาตุดินก็พิจารณาได้ในทำนองเดียวกัน

ธาตุดินมี ๔ อย่าง

๑. ดินแท้ (ปรหมัตถปรฐวี หรือ ลักษณะปรฐวี) หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะ แข็ง หรือ อ่อน ของวัตถุต่าง ๆ ที่เราสามารถสัมผัสถูกต้องได้ด้วยกาย เช่น เหล็ก หรือ ยาง เป็นต้น
๒. ดินสมมุติ (สมมุติปรฐวี หรือ ปกติปรฐวี) หมายถึง ดินที่เรียกกันทั่วไป เช่น แผ่นดิน พื้นดิน ดินเหนียว ดินที่ใช้ในการทำไร่ไถนา เป็นต้น
๓. ดินที่มีอยู่ในร่างกาย (ตามนัยแห่งพระสูตร) เรียกว่า สัมภารปรฐวี หมายถึง ส่วนที่แข็งที่มีอยู่ภายในร่างกายของคนและสัตว์ทั้งหลาย เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน เป็นต้น รวมทั้งของแข็งที่อยู่ภายนอกด้วย เช่น เหล็ก ทองแดง ศิลา ดิน เป็นต้น
๔. ดินที่ใช้เพ่งทำให้เกิดสมาธิ (กลินปรฐวี) หมายถึง ดินที่นำมาทำเป็นแผ่นวงกลมเท่าฝ่าบาตร เพื่อนำมาเพ่งให้เกิดสมาธิใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญสมถกรรมฐาน

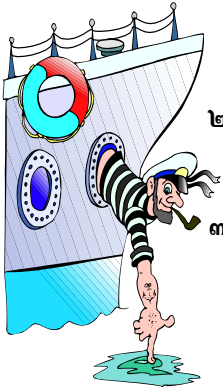
๒. อาโปธาตุ

คือ ธาตุน้ำ เป็นธรรมชาติที่มีลักษณะเอิบอาบ หรือมีความไหลได้ ธาตุน้ำนี้เป็นธาตุที่ช่วยเพิ่มพูนธาตุอื่น ๆ ได้ เช่น ผงแป้งทำขนมเมื่อผสมน้ำลงไปก็ทำให้แป้งขนมมันเพิ่มพูนขึ้นได้ อาโปธาตุยังเป็นธาตุที่ทำให้ธาตุอื่นเกาะกุมกันไว้ด้วย เช่น แป้งขนมนี้จัดเป็นปรฐวีธาตุถ้าถูกลมพัดจะทำให้ฟุ้งกระจายได้

แต่เมื่อมีน้ำผสมไว้ก็ช่วยเกาะกุมแบ่งขนมให้เป็นก้อนเดียวกันไว้ ความยึดเกาะกุมนี้เป็นลักษณะของอาโปธาตุ หรือ เส้นผมนั้นเมื่อจัดเป็นธาตุ คือ ธาตุดิน แต่ก็ก็มีอาโปธาตุที่ช่วยเกาะกุมให้เส้นผมเป็นเส้นอยู่ได้ ในร่างกายของเรามี อาโปธาตุมากมาย เช่น ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันทัน , น้ำตา เปลมัน น้ำมูก ไขข้อ น้ำมูตร ถ้า รู้จักโดยความเป็นลักษณะของอาโปธาตุ สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงอาโปธาตุ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์บุคคล ก็จะทำให้คลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายนี้ ตลอดจนร่างกายอื่นหรือทรัพย์สมบัติใด ๆ

ธาตุน้ำมี ๔ อย่าง

๑. น้ำแท้ (ปรมัตถอาโป หรือ ลักษณะอาโป) หมายถึง ลักษณะที่ไหลเอิบอาบ หรือ เกาะกุม วัตถุต่าง ๆ ลักษณะของน้ำจะรู้ได้ด้วยทางใจเท่านั้น ไม่ใช่รู้ได้โดยการเห็นด้วยตา หรือ สัมผัส ด้วยกาย
๒. น้ำสมมุติ (สมมุติอาโป หรือ ปกติอาโป) หมายถึง น้ำที่เรียกกันทั่วไป เช่น น้ำที่ดื่ม น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง น้ำในทะเล น้ำในมหาสมุทร เป็นต้น
๓. น้ำที่มีอยู่ในร่างกาย (ตามนัยแห่งพระสูตร เรียกว่า สัมภารอาโป) หมายถึง ส่วนที่เป็นของเหลวที่อยู่ในร่างกายของคนและสัตว์ทั้งหลาย เช่น ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันทัน เป็นต้น รวมทั้งของเหลวที่อยู่ภายนอกด้วย เช่น น้ำจากรากต้นไม้ น้ำจากใบไม้ น้ำจากดอกไม้ น้ำจากผลไม้ เป็นต้น
๔. น้ำที่ใช้เพ่งทำให้เกิดสมาธิ (กสิณอาโป) หมายถึง น้ำที่นำมาใส่ในขัน อ่าง หรือ น้ำในบ่อ ใช้เพ่งดูเพื่อให้เกิดสมาธิ ซึ่งใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญสมถกรรมฐาน

๓. เตโชธาตุ

เป็นธรรมชาติที่มีลักษณะร้อน ธาตุไฟนี้ยังทำให้สิ่งทั้งหลายย่อยสลายได้ ทำให้ธาตุที่ประกอบรวมกันกับตนนั้นมีความอ่อน เช่น คนตายร่างกายจะแข็งเปรี๊ยะเหมือนท่อนไม้ ไม้มีความอ่อนละมุนเหมือนคนที่มียิวิตอยู่ ก็เพราะไม่มีเตโชธาตุที่เกิดจากกรรมมาหล่อเลี้ยง ร่างกายที่อบอุ่นอยู่นี้ก็เพราะเตโชธาตุ บางครั้งเวลาจิตใจมีความกระวนกระวายหรือเวลาร่างกายเจ็บป่วยลมหายใจก็มีความร้อนเช่นกัน ถ้าพิจารณาถึงความร้อนหรือเย็น(ความเย็นก็คือความร้อนน้อยนั่นเอง) ว่านั่นเป็นเพียงธาตุไฟ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ก็จะทำให้คลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายนี้ ตลอดจนร่างกายอื่นหรือทรัพย์สมบัติใด ๆ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเพียงธาตุ

ธาตุไฟ มี ๔ อย่าง

๑. ไฟแท้ (ปรมัตถเตโช หรือ ลักษณะเตโช) หมายถึง ลักษณะที่ร้อน หรือ เย็น ที่มากระทบทางกาย สิ่งต่าง ๆ จะสุกงอม ละเอียต นุ่มนวลได้ก็เพราะเตโชธาตุ เช่น ผลไม้ อาหารที่เรารับประทาน เป็นต้น
๒. ไฟสมมุติ (สมมุติเตโช หรือ ปกติเตโช) หมายถึง ลักษณะของไฟที่เรียกกันทั่วไป เช่น ไฟฟ้า ไฟถ่าน ไฟฟืน หรือไฟจากแก๊สหุงต้ม เป็นต้น

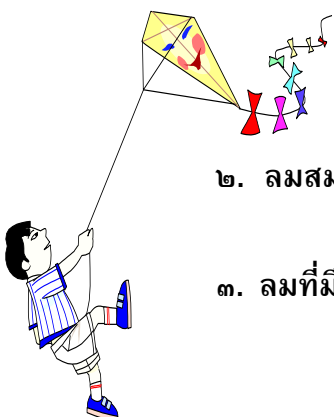
๓. ไฟที่มีอยู่ในร่างกาย (ตามนัยแห่งพระสูตร เรียกว่า สัมภารเตโช) หมายถึง ไฟที่มีอยู่ในตัวคนและสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ คือ ทำให้ร่างกายอบอุ่น ทำให้ร่างกายแก่ชรา ทำให้เป็นไข้ รวมทั้งไฟธาตุที่ย่อยอาหารด้วย ส่วนไฟที่อยู่ภายนอกตัวเราก็มียุ เช่น ไฟที่เราเห็นโดยทั่ว ๆ ไป
๔. ไฟที่ใช้เพ่งทำให้เกิดสมาธิ (กสิณเตโช) หมายถึง ไฟที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เพ่ง ทำให้เกิดสมาธิหรือใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญสมถกรรมฐาน

๔. วาโยธาตุ

คือ ธาตุลม ลักษณะของธาตุลม คือ มีความเคร่งตึง หรือ มีความพองไว้ ร่างกายของคนและสัตว์ก็มีความตึง เช่น ตึงที่ต้นคอ ตึงที่อวัยวะต่าง ๆ การที่เรา นั่งอยู่ได้ก็เพราะวาโยธาตุในร่างกายพองร่างกายนี้ไว้ ถ้าเอาซากศพมานั่งไม่สามารถนั่งได้ต้องล้มไปเพราะซากศพไม่มีวาโยธาตุที่เกิดจากกรรม (และไม่มีรูปที่เกิดจากกรรมทั้งหมด)คอยทำหน้าที่พองไว้ ธาตุลมทำให้สิ่งต่าง ๆ เคลื่อนไหว ตลอดจนทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวเดินได้พูดได้ก็เพราะธาตุลมที่อยู่ในร่างกายนี้ ธาตุลมนี้ยังทำให้เกิดการแสดงท่าทางต่าง ๆ ได้ เช่น การเดิน ยืน นั่ง นอน พูด ร้องเพลง หัวเราะ ร้องไห้ เหล่านี้เป็นการแสดงท่าทางต่าง ๆ อันเกิดจากวาโยธาตุที่อยู่ในกายเรา ถ้าพิจารณาสิ่งต่าง ๆ โดยสภาวะจริง ๆ ของวาโยธาตุได้ ว่านั่นเป็นเพียงธาตุลม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ก็จะทำให้คลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายนี้ ตลอดจนร่างกายอื่นหรือทรัพย์สมบัติใด ๆ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงธาตุ ซึ่งต้องมีการผันแปรเปลี่ยนแปลงไม่สามารถตั้งอยู่ได้

วาโยธาตุ มี ๔ อย่าง

๑. ลมแท้ (ปรมัตถวาโย หรือ ลักขณวาโย) หมายถึง ลักษณะที่ ไหว หรือ เคร่งตึง เช่น การไหวของใบไม้ ความไหวของใบไม้นั้นคือวาโย ซึ่งต้องสังเกตและพิจารณาให้รู้จัก การไหวร่างกาย การกระพริบตา ความตึงของลมในยางรถยนต์ หรือลมในท้องที่จะทำให้ท้องตึงจุกเสียด ความตึงของสิ่งต่าง ๆ หรือของร่างกายนั้นก็เพราะวาโยธาตุ
๒. ลมสมมุติ (สมมุติวาโย หรือ ปกติวาโย) หมายถึง ลมที่เรียกกันทั่ว ๆ ไป เช่น ลมบก ลมทะเล ลมพายุ ลมที่พัดไปมาตามปกติ
๓. ลมที่มีอยู่ในร่างกาย (ตามนัยแห่งพระสูตร เรียกว่า สัมภารวาโย) หมายถึง ลมต่าง ๆ ที่พัดอยู่ในร่างกาย คือ ลมที่พัดขึ้นเบื้องบน เช่น การหาว เรอ ลมที่พัดลงเบื้องต่ำ เช่น การผายลม ลมที่อยู่ในช่องท้องทำให้ปวดเสียดท้อง ลมที่พัดอยู่ทั่วร่างกายทำให้ไหวกายไปมาได้ และลมหายใจเข้า-ออก นอกจากนี้ยังหมายถึงลมภายนอกทั่ว ๆ ไป คือ ลมพัดอยู่ตามทิศต่าง ๆ ด้วย
๔. ลมที่ใช้เพ่งทำให้เกิดสมาธิ (กสิณวาโย หรือ อารัมมณวาโย) หมายถึง ลมที่ใช้เป็นอารมณ์ในการเพ่งกสิณเพื่อให้เกิดสมาธิหรือเกิดฌานโดยการ กำหนดเพ่งเอาธาตุลมที่ทำให้เกิดการไหวของใบไม้ ยอดหญ้า เป็นต้น

หมายเหตุ ในธาตุทั้ง ๔ นี้ จะต้องอาศัยกันและกันเกิดขึ้น จะมีธาตุใดธาตุหนึ่งเพียงอย่างเดียวไม่ได้ การจะจัดว่าสิ่งใดเป็นธาตุอะไรก็ให้พิจารณาว่าสิ่งนั้นมีธาตุใดมาก

สรุป ปฐวีธาตุ เป็นธาตุที่รองรับธาตุอื่นทั้งหลาย เป็นที่ตั้งเป็นที่อาศัยของรูปที่เกิดร่วมกับตน เหมือนแผ่นดินย่อมเป็นที่อาศัยของต้นไม้และภูเขา เป็นที่ตั้งของบ้านเรือน

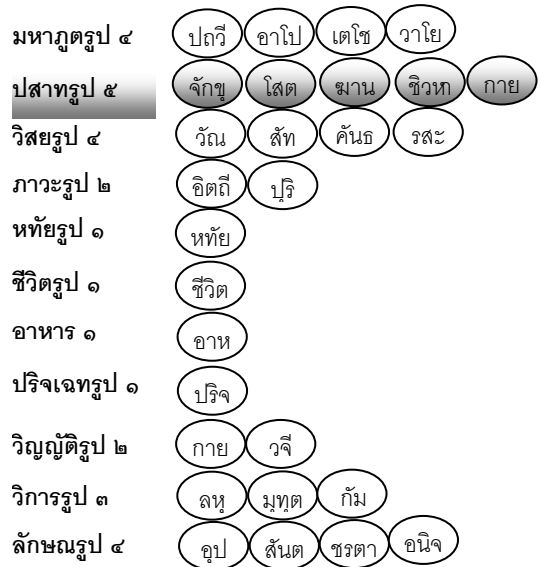
- อาโปธาตุ เป็นธาตุที่เอิบอาบ คือ ชุ่มซาบอยู่ในรูปที่เกิดร่วมกับตน เป็นธาตุที่ทำให้เพิ่มพูน
- เตโชธาตุ เป็นธาตุที่ทำให้ร้อน คือทำให้ธาตุ ๓ ที่เหลือนั้นอบอุ่น
- วาโยธาตุ เป็นธาตุที่ทำให้เคลื่อนไหว คือทำให้รูปร่างกายนี้และสิ่งอื่นเคลื่อนที่

ธาตุทั้งหลายมีลักษณะของตน ๆ โดยเฉพาะ ไม่มีสิ่งใดที่เป็นตัวตนเราเขา ฉะนั้นจึงควรพิจารณา ลักษณะที่แท้จริงโดยความเป็นธาตุไว้ เพื่อจะได้ไม่ทุกข์กังวลกับการเสื่อมสิ้นสลายไป ทั้งยังเป็นการเจริญ วิปัสสนาที่ถูกต้องอีกด้วย

รูปประเภทที่สอง : ปสาทรูป ๕

ปสาทรูป คือ รูปที่มีความใส ความใสของ ปสาทรูปนี้ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา แต่ความใสนี้สามารถ รับกระทบอารมณ์ได้ เช่น ความใสของจักขุปสาทรูปทำให้ สามารถรับกระทบรูป(หรือรูปารมณ)ได้ คำว่า ปสาท (อ่าน ว่า ปะ-สา-ทะ) แปลว่า ความใส

ปสาทรูปมี ๕ รูป คือ จักขุปสาทรูป โสตปสาท รูป ฆานปสาทรูป ชิวหาปสาทรูป กายปสาทรูป

๑. จักขุปสาทรูป

คือ ปสาทตา เป็นรูปที่มีความใสตั้งอยู่กลางตาดำ มีขนาดเท่าหัวเหา ความใสนี้จะชุ่มซาบอยู่ใน เยื่อตาบาง ๆ ทั้งเจ็ดชั้น สามารถรับภาพ(หรือรูปารมณ)ได้

โดยปกติที่เรา รู้จักตา เราก็จะรู้จักลูกตาทั้งลูกเท่านั้นคือตา แต่การรู้จักตาหรือจักขุปสาทรูปในทางพระ อภิธรรมมิได้มุ่งหมายให้รู้จักลูกตาทั้งลูก เพราะจักขุปสาทรูปนั้นไม่ใช่ลูกตาทั้งลูก แต่จักขุปสาทรูปจะมีสภาพความ ใสที่ชุ่มซาบอยู่ในเยื่อตา ๗ ชั้นที่อยู่ตรงกลางตาดำ ความใสนี้จะทำหน้าที่รับกระทบภาพที่อยู่ตรงหน้า

จักขุปสาทรูปเป็นรูปที่เกิดจากกรรม ฉะนั้นการได้รับกระทบรูปที่ขอบใจบ้าง ไม่ขอบใจบ้างก็เนื่องมาจากกรรมดีและกรรมไม่ดีที่ได้กระทำแล้วในอดีต วิบากของกรรมนั้นส่งผลในปัจจุบันให้เห็นรูปที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ถ้าพิจารณาความจริงอันนี้ได้ก็จะทำให้ไม่หลงดีใจได้ปลื้มกับรูปที่ดี เพราะการที่ได้เห็นรูปที่ดีที่พอใจก็เพราะกรรมดีในอดีตที่เราได้สั่งสมมาแล้ว และจะได้ไม่เสียใจ ไม่โกรธ เมื่อเห็นรูปที่ไม่ดีก็เพราะว่ากรรมไม่ดีในอดีตที่เราได้สั่งสมไว้แล้ว

๒. โสตปสาทรูป

คือ ปสาทหู เป็นรูปที่มีความใสสามารถรับเสียง (สัททารมณ์) ได้ มีลักษณะเหมือนวงแหวน มีขนสีแดงเส้นละเอียดอยู่โดยรอบ เป็นรูปที่เกิดมาจากกรรม ดังนั้น หูจึงต้องรับเสียงทั้งที่พอใจและไม่พอใจ ซึ่งเป็นวิบากที่เกิดจากการทำกรรมไว้แล้วในอดีต ถ้าพิจารณาตามความเป็นจริงถึงผลที่ได้รับในปัจจุบันนี้ก็เพราะเหตุที่ตนได้กระทำไว้แล้วทั้งที่ดีบ้างและไม่ดีบ้าง ฉะนั้นผลจึงเป็นอย่างนี้ จะทำให้เรามีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันนี้ได้อย่างมีความสุข ไม่ว่าจะประสบกับวิบากกรรมใด ๆ ก็สามารถพิจารณาถึงหลักความจริงได้

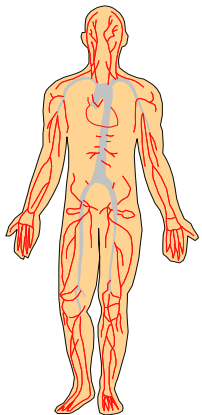
๓. โฆณปสาทรูป

คือ ปสาทจมูก เป็นรูปที่มีความใส สามารถรับกลิ่นต่าง ๆ (คันธารมณ์) ได้ มีลักษณะคล้ายกับเท้าแพะ คือมีลักษณะเป็น ๒ ซีกเหมือนกีบเท้าแพะ โฆณปสาทรูปเป็นรูปที่เกิดจากกรรม ดังนั้น จมูกจะต้องรับกลิ่นทั้งที่พอใจและไม่พอใจ เช่นเดียวกัน

๔. ชิวหาปสาทรูป

คือ ปสาทลิ้น เป็นรูปที่มีความใสสามารถรับรสต่าง ๆ (รสารมณ์) ได้ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกลีบดอกบัว ชิวหาปสาทรูปเป็นรูปที่เกิดจากกรรม ดังนั้น จึงได้รับรสต่าง ๆ กันไป

๕. กายปสาทรูป

คือ ปสาทกาย เป็นความใสของกายปสาทที่สามารถรับกระทบจากสัมผัสต่าง ๆ เรียกว่าโผฏฐัพพารมณ์ คือรับกระทบความแข็งความอ่อน คือ ชาติดิน รับกระทบความเย็น ความร้อน คือธาตุไฟ รับกระทบความหย่อนตึง คือ ธาตุลมได้ กายปสาท คือ ความใสจะมืออยู่ทั่วไปตามร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะถึงเท้า เว้นแต่เส้นผม ปลายเล็บ หรือหนังหนา ๆ จะไม่มีกายปสาท เวลาตัดผมตัดเล็บจึงไม่รู้สึเจ็บ กายปสาทรูปนี้เป็นรูปที่เกิดจากกรรม คือวิบากของกรรมดีและกรรมชั่ว ฉะนั้นการได้รับความสุขความทุกข์ทางกายของคนและสัตว์จึงแตกต่างกันไป จะเห็นว่าบางคนมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายไม่ต้องตากแดดตากลมตรากตรำทำงานหนัก หรือสัตว์บางตัวก็มีความสุขกายได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีก็เพราะผลของกรรมที่ได้ทำไว้แล้วเช่นกัน

รูปประเภทที่สาม : วิสยรูป ๔ หรือ โคจรรูป ๗

ได้แก่ วัณณรูป สัททรูป คันธรูป รสรูป (อ่านว่า วัน-นะ-รูป , สัต-ทะ-รูป , คัน-ทะ-รูป , ระ-สะ-รูป)

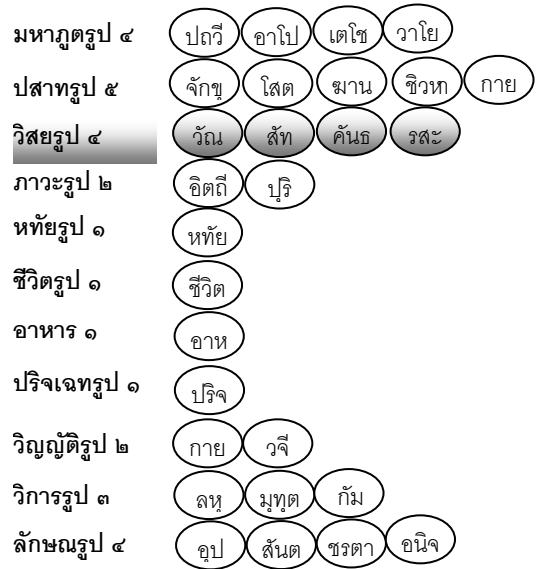
คำว่า วิสัย เป็นคำในภาษาไทย แปลว่า ขอบเขต แดน ความเป็นอยู่ เช่นวิสัยทัศน์ คือการมองเห็นที่มีขอบเขต

ดังนั้น คำว่า วิสยรูป จึงหมายถึง รูปที่เป็นที่ขอบเขต เช่น วัณณรูป (หรือ รูปารมณ) เป็นขอบเขตของจักขุวิญญาณอาศัยเกิดขึ้นเท่านั้น (ไม่เป็นที่อาศัยของโสตวิญญาณหรืออื่น ๆ)

วิสยรูป มีการกระทบกับปสาทรูปทั้ง ๕ มีจักขุปสาทรูป เป็นต้น เป็นอารมณ์ให้แก่ ปัญจวิญญาณจิตทั้ง ๕ มีจักขุวิญญาณจิต เป็นต้น

คำว่า โคจรรูป แปลว่า รูปอันเป็นที่โคจรท่องเที่ยวไปของจิต มีจักขุวิญญาณ เป็นต้น

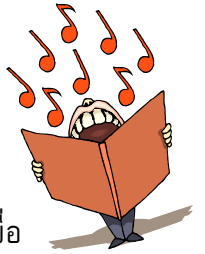
ฉะนั้นการจะเรียกว่า วิสยรูป หรือ โคจรรูป ก็เป็นไปตามความหมายข้างต้น ส่วนจำนวน ๔ ก็เป็นการนับเฉพาะ วัณณรูป สัททรูป คันธรูป รสรูป ถ้าจะนับเป็น ๗ ก็รวมเอา โณฏฐัพพารมณ ๓ คือ ปถวี เตโช วาโย เข้าไว้ด้วยกันเป็น ๗ เพราะทั้ง ๗ เป็นอารมณ์ให้แก่ จิต และเจตสิกเกิดร่วมได้

๑. วัณณรูป

หรือ รูปายตนะ คือ สี เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีต่าง ๆ ที่เกิดจากแสงสะท้อนแล้วมากระทบที่จักขุปสาท รูปทั้งหลายทั้งหมดที่มีอยู่ล้วนแต่เป็นสีหรือภาพทั้งสิ้น รูปถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกัน แต่เมื่อว่าโดยลักษณะแล้วจะไม่ต่างกันเลย คือ สีจะทำหน้าที่กระทบกับจักขุปสาท แล้วทำให้จักขุวิญญาณเกิดขึ้น นี่คือความจริงของสภาพธรรมะที่มีอยู่ แต่เมื่อบุคคลเห็นสีต่างๆ แล้วก็มีคามยินดี คือ ตัณหา มีความยึดมั่น คือ อุปาทาน เข้าไปยินดีพอใจ ยังมีโทษ คือ ความไม่ชอบใจบ้าง เข้าไปยึดมั่นตามสมมุติบัญญัติที่รู้จักว่า นี้คือนาย ก. นาง ข. บ้าง ยึดมั่นว่าเป็นของเราบ้าง เป็นตัวตนของเราบ้าง แท้ที่จริงแล้วสภาพความเป็นจริงสิ่งทั้งหลายที่เห็นอยู่เป็นเพียงสีที่เกิดจากมีแสงสว่าง แล้วสะท้อนเอาสีหรือภาพนั้นเข้าสู่จักขุปสาท ทำให้จักขุวิญญาณเกิดขึ้นรับรู้สีนั้นหรือภาพนั้นเท่านั้นเอง เมื่อรู้แล้วทั้งจิตที่รับรู้ทั้งภาพทำให้รับรู้พร้อมทั้งจักขุปสาทก็ดับไปไม่ได้ตั้งอยู่ แต่ด้วยเพราะมีตัณหา คือ ความพึงพอใจ มีอุปาทานเข้าไปยึดมั่น ทำให้ปุถุชนจึงไม่สามารถพิจารณาสภาพ

ธรรมตามความจริงได้ เมื่อได้ศึกษาวัฒนธรรมตามความเป็นจริงอย่างนี้แล้ว ก็สามารถเจริญวิปัสสนาได้ การเจริญวิปัสสนาสามารถทำได้ทุกที่ถ้ามีความรู้ที่ถูกต้องอย่างนี้

๒. สัททรูป

หรือ สัททายตนะ คือ เสียง หรือคลื่นเสียงที่มากกระทบโสตประสาท เสียงได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงขลุ่ย เสียงฆ้อง เสียงระฆัง เสียงฆ้องวง เสียงระฆังของสัตว์ เสียงกระทบกันแห่งธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงนี้เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ เสียงถึงแม้ว่าจะมีมากมายหลายอย่าง แต่เมื่อว่าโดยลักษณะแล้ว เสียงจะมีลักษณะเหมือนกันหมด คือ มีการกระทบโสตประสาท เป็นลักษณะ เมื่อกระทบแล้วก็ทำให้โสตวิญญาณจิตเกิดสามารถรับรู้เสียงนั้นได้ บุคคลทั้งหลายที่ยังมีตัณหา คือ ความยินดีพอใจ ยังมีอุปาทานคือ ความยึดมั่นเป็นตัวเป็นตนอยู่ ยังมีโทสะ คือ ความไม่พอใจอยู่ ทำให้เข้าใจว่าเป็นเสียงของเรา เสียงนี้เป็นเสียงของคนที่เรารัก หรือเกลียด มันจึงทำให้เราไม่สามารถระลึกถึงสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ บุคคลจึงต้องทุกข์อยู่อย่างนี้ ไม่สามารถพ้นไปจากวิภวทุกข์ได้ แต่ถ้าได้ศึกษาแล้วก็สามารถที่จะพิจารณาลักษณะที่แท้จริงของเสียงได้ เมื่อพิจารณาได้ถูกต้องปัญญาก็จะเกิดขึ้นกับท่านได้ การพิจารณาสภาพธรรมตามความเป็นจริงอย่างนี้เป็นการเจริญวิปัสสนาแล้ว เมื่อพิจารณาอยู่บ่อย ๆ ก็จะรู้จักว่าอะไรคือรูป อะไรคือนาม

๓. คันธารูป

หรือ คันธายตนะ ได้แก่ กลิ่น ซึ่งเป็นไอระเหยของวัตถุสิ่งของที่มีกลิ่น ที่มากกระทบกับจมูก (ฆานุปสาทรูป) ฆานุวิญญาณจิตเกิดขึ้นทำให้รู้กลิ่น เช่น กลิ่นหอมของดอกไม้ หรือน้ำหอมเป็นต้น กลิ่นทั้งหลายเมื่อว่าโดยลักษณะแล้วก็มีเพียงการกระทบฆานุปสาทเป็นลักษณะ เหมือนกันหมด

๔. รสรูป

หรือ รสายตนะ ได้แก่ รสต่าง ๆ เช่น รสเปรี้ยว หวาน เค็ม เผ็ด ขม ผาด ที่ปรากฏที่ลิ้น (ชีวหาปสาทรูป) ชิวหาวิญญาณจิตก็จะทำหน้าที่รู้รสต่าง ๆ ได้ รสต่าง ๆ เมื่อว่าโดยลักษณะแล้วก็มีเพียงการกระทบชีวหาปสาทเป็นลักษณะเหมือนกันหมด

คำว่า รส ยังใช้ในความหมายต่าง ๆ ได้อีก ๔ ประการ

- ๑ . ธรรมรส หมายถึง การทำบุญ -ทำบาป ที่เรียกว่า กุศลกรรม อกุศลกรรม
- ๒ . อรรถรส หมายถึง ผลของบุญ-บาป ที่บุคคลได้กระทำไว้แล้ว จะทำให้เกิดรสชาติของความทุกข์ความระทมขมขื่น หรือความสุขความสำราญใจตามมา
๓. วิมุตติรส หมายถึง รสของการเข้าถึงนิพพาน พ้นจากกิเลสซึ่งทำให้เศร้าหมอง
๔. อายตนะรส หมายถึง รสต่าง ๆ ที่มากกระทบกับลิ้น

โณภูมัพพารูป

หรือ โณภูมัพพายตนะ ถ้านับว่าวิสยรูป ๔ หรือ โคจรรูป ๗ ตามที่ได้อธิบายแล้วในหัวข้อรูปประเภทที่สาม ก็ต้องอธิบายถึง โณภูมัพพายตนะต่อไปว่า โณภูมัพพายตนะ ได้แก่ สิ่งที่มากระทบกับร่างกาย มีลักษณะ แข็ง -อ่อน ได้แก่ ปถวีธาตุ รั้น-เย็น ได้แก่ เตโชธาตุ และหย่อน-ตึง ได้แก่ วาโยธาตุ (ส่วนลักษณะของธาตุนั้นนั้นไม่สามารถรู้ได้ทางกาย แต่รู้ได้โดยทางใจเท่านั้น)

รูปประเภทที่สี่ : ภาวรูป ๒

ภาวรูป หมายถึง รูปที่แสดงความเป็นหญิงหรือชาย เป็นรูปที่รู้ได้ด้วยใจ (ไม่ใช่เห็นด้วยตา) โดยอาศัย รูปร่าง สันฐาน เครื่องหมาย นิสัย และกิริยาอาการต่าง ๆ ให้รู้ว่าเป็นหญิงหรือชาย

ภาวรูป ๒ ได้แก่ **อิตถิภาวะ** **ปुरुสภาวะ** (อ่านว่า อิต-ถิ-ภา-วะะ ปุ-ริ-สะ-ภา-วะะ)

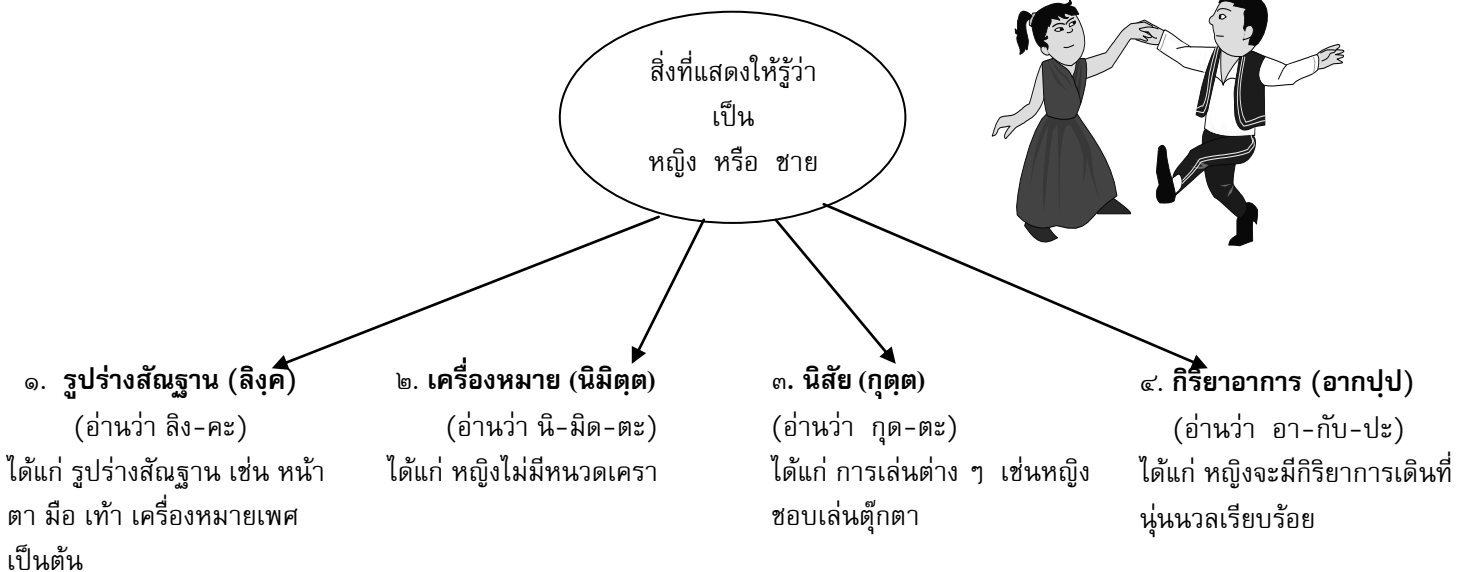
มหาภูตรูป ๔	ปถวี อาโป เตโช वाโย
ปสาทรูป ๕	จักขุ โสถ สมาน ชิวท กาย
วิษयरูป ๔	วัณ สัท คันธ รส
ภาวรูป ๒	อิตถิ ปुरुสะ
หทัยรูป ๑	หทัย
ชีวีตรูป ๑	ชีวิต
อาหาร ๑	อาห
ปริจเจทรูป ๑	ปริจ
วิญญัตติรูป ๒	กาย วจี
วิการรูป ๓	ลหุ มหุต กัม
ลักษณะรูป ๔	อุป สันต ชรตา อนิจ

๑. อิตถิภาวรูป หมายถึง รูปที่แสดงความเป็นเพศหญิง

๒. ปुरुสภาวรูป หมายถึง รูปที่แสดงความเป็นเพศชาย

รูปทั้ง ๒ เป็นสุขุมรูป คือ รูปที่ละเอียดที่เกิดมาจากกรรม(มีกรรมเป็นสมุฏฐาน) เป็นรูปที่เกิดครั้งแรกในชีวิต มีอยู่แผ่ซ่านไปทั่วร่างกาย เป็นธรรมที่รู้ได้ด้วยใจเห็นไม่ได้ด้วยตา อุปมาเหมือนต้นไม้เมื่อได้โอกาสงอกหยั่งรากแล้วก็ทำให้เติบโตสมบูรณ์แห่งกิ่งก้านสาขา

อิตถินทรีย์ หรือสภาวะความเป็นหญิงมีอยู่ย่อมเป็นปัจจัยให้ปรากฏทรวดทรงหญิง เครื่องหมายให้รู้ว่าหญิง เป็นต้น

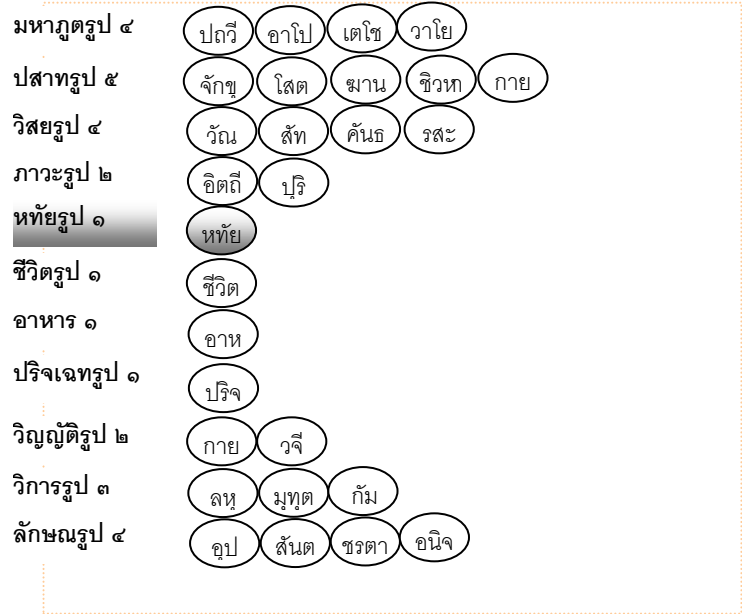
ทำกรรมอะไรจึงต้องเกิดมาเป็นหญิงหรือชาย

เกิดเป็นชาย ก็เพราะกำลังของการทำกุศลในชาติ

ก่อนมีกำลังแรง เข้มแข็ง การตัดสินใจและการตั้งใจเด็ดเดี่ยวไม่หวั่นไหว เกิดเป็นหญิง เพราะกำลังของกุศลอ่อน การตัดสินใจและการตั้งใจไม่เด็ดเดี่ยว เข้มแข็งเหมือนชาย ฉะนั้นการเกิดมาเป็นหญิงหรือชายก็ขึ้นอยู่กับกำลังของบุญกุศลที่เราได้กระทำมาแล้วนั่นเอง แต่อีกนัยหนึ่งการเกิดเป็นหญิงเพราะการประพฤติผิดศีลข้อ ๓ และในบุคคลบางคนก็มีความพอใจในความเป็นหญิงก็ทำให้เกิดมาเป็นหญิงได้เช่นกัน

รูปประเภทที่ห้า : หทยรูป

คำว่า **หทัย** เป็นชื่อของก้อนเนื้อหัวใจ ในก้อนเนื้อหัวใจนั้นข้างในมีหลุมขนาดบรรจุเมล็ดดอกบุนนาคได้ มีโลหิตขังอยู่ประมาณกึ่งของมือ **หทยรูป** ก็อยู่ในโลหิตกึ่งของมือ นั้นนั่นเอง **หทยรูป** นี้ เกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐาน เป็นแหล่งที่อาศัยเกิดของจิต (มโนธาตุและมโนวิญญูณธาตุและธรรมอื่นที่เกิดประกอบ)

หทยรูปนี้มี ๒ อย่าง คือ

๑. มังสหทยรูป ได้แก่ ก้อนเนื้อที่เป็นรูปหัวใจ มีลักษณะคล้ายดอกบัวตูม
๒. วัตถุหทยรูป ได้แก่ เป็นรูปพิเศษที่อยู่ในมังสหทยรูปอีกทีหนึ่ง ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา

รูปประเภทที่หก : ชีวิตรูป

ชีวิตรูป คือ เป็นรูปที่เกิดจากกรรม **ชีวิตรูป**มีหน้าที่รักษารูปทั้งหลายมิให้เน่าเปื่อยแตกสลาย ทำให้คนเรามีชีวิตอยู่ได้ ทำให้สร้างกุศลกรรม อกุศลกรรมต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด คำว่าชีวิต มี ๒ อย่าง คือ **รูปชีวิต** และ **นามชีวิต** **รูปชีวิต** ได้แก่ **ชีวิตรูป**นี้เอง ส่วน**นามชีวิต** ได้แก่ **ชีวิตินทรีย์**เจตสิก ที่ได้ศึกษาผ่านมาแล้วใน **ชุดที่ ๔** **หน้าที่ ๔**

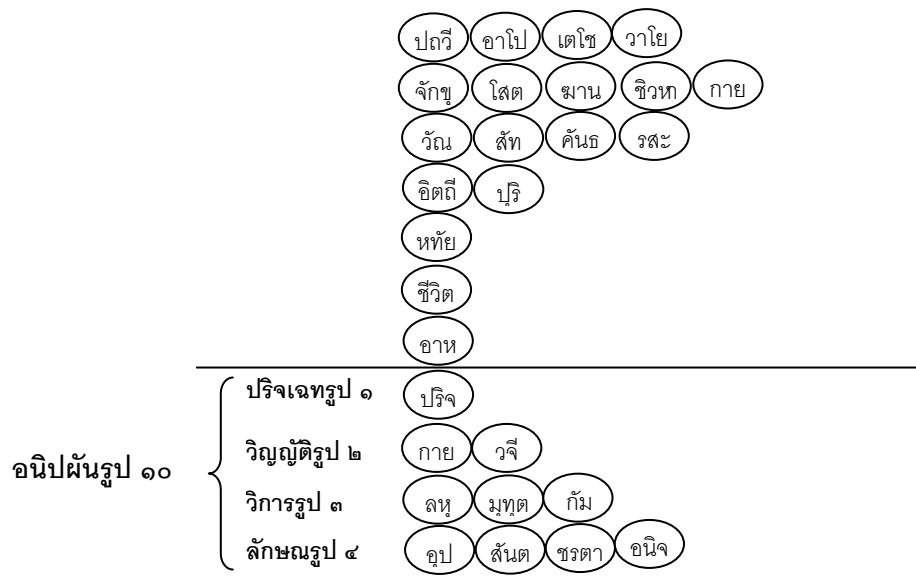
รูปประเภทที่เจ็ด : อาหารรูป

อาหารรูป คือ อาหารที่เรารับประทาน เมื่อรับประทานแล้วย่อยแล้วโดยไฟธาตุที่อยู่ในร่างกาย ส่วนที่ย่อยแล้วชื่อว่า โອชา โອชานี้เองที่เป็นอาหารรูปที่ไปหล่อเลี้ยงร่างกาย เป็นเลือดเป็นเนื้อ ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต เป็นหนุ่มเป็นสาวต่อไป (อาหารที่รับประทานเป็นคำ ๆ ที่ยังไม่ย่อยเป็นโອชา ชื่อว่า กพพีการอาหาร เมื่อย่อยแล้วจึงชื่อว่า โອชา)

รูปทั้งหมดมี ๒๘ รูป ได้กล่าวมาแล้ว ๑๘ รูปโดยกล่าวเป็น ๗ ประเภท ในรูปทั้ง ๑๘ รูปนี้ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **นิปผันรูป ๑๘** คำว่า นิปผันรูป หมายถึง รูปที่มีสภาวะของตนเอง เช่น ปรถวีธาตุ มีความแข็ง เป็นลักษณะ ซึ่งสามารถนำลักษณะแข็งมาเจริญวิปัสสนากรรมฐานได้ ให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตาได้

รูปที่เหลืออีก ๑๐ รูป เรียกว่า **อนิปผันรูป ๑๐** เป็นรูปที่ไม่มีสภาวะของตนเอง ต้องอาศัยนิปผันรูปเกิดขึ้น ต่อไปจะศึกษาเรื่องอนิปผันรูป ๑๐

อนิพผันนรูป ๑๐

อนิพผันนรูป มี ๑๐ รูป เป็นรูปที่อาศัย นิพผันนรูป ถ้าไม่มีนิพผันนรูปแล้วอนิพผันนรูปก็เกิดขึ้นไม่ได้ เช่น ปริจเฉทรูป คือ ช่องว่าง ตัวอย่างเช่น นิ้วมือ หรือนิ้วเท้า ถ้านิ้วมือหรือนิ้วเท้าติดเป็นแผ่นเดียวกัน เราก็นับไม่ได้ว่านิ้วมือมี ๕ นิ้ว หรือนิ้วเท้ามี ๕ นิ้ว ช่องว่าง จึงจัดเป็น รูป ๑ หนึ่ง ทำหน้าที่คั่นไม่ให้สิ่งทั้งหลายติดกันเท่านั้น ทำให้นับเป็นชิ้นเป็นอัน ๑ ขึ้นมาได้ ดังนั้น ช่องว่าง จึงไม่จัดเป็นรูปที่แท้จริง ไม่สามารถที่จะนับเป็นชิ้นเป็นอันอย่างนิพผันนรูปดังกล่าวมาแล้วได้ อนิพผันนรูป ๑๐ ได้แก่ ปริจเฉทรูป ๑ วิญญัตติรูป ๒ วิการรูป ๓ ลักษณะรูป ๔

รูปประเภทที่แปด ปริจเฉทรูป ๑

ปริจเฉทรูป คือ ช่องว่างหรืออากาศที่คั่นระหว่างกลุ่มรูป รูปหนึ่ง ๑ จะเกิดขึ้นเดี่ยว ๆ ไม่ได้ อย่างน้อยต้องมีรูปเกิดร่วม ๘ รูปด้วยกัน (อวินิพโยครูป) และปริจเฉทรูปนี้เองที่ทำหน้าที่คั่นระหว่างกลุ่มรูปหนึ่ง ๑ เปรียบเสมือนช่องว่างระหว่างนิ้วมือที่มีหนังหุ้มและอากาศมาตัดคั่นทำให้เป็นลักษณะนิ้วได้ ถ้าไม่มีช่องว่างมาคั่นก็จะติดกันเป็นแผ่นเช่นเดียวกับเท้าของเป็ด

รูปประเภทที่เก้า วิญญัตติรูป ๒

๑. กายวิญญัตติรูป คือ การเคลื่อนไหวทางกายเพื่อให้รู้ความหมาย มีการเดิน การยืน การกวักมือ เป็นต้น
๒. วจวิญญัตติรูป คือ การพูด การเปล่งวาจา เพื่อให้รู้ความหมาย

รูปประเภทที่สิบ วิการรูป ๓

๑. ลหุตารูป คือ ความเบา ความคล่องแคล่ว การเปลี่ยนอิริยาบถได้รวดเร็ว ของรูปทั้งหลาย
๒. มุทุตารูป คือ ความอ่อน ความไม่กระด้าง ความไม่ขัดข้องในกิริยา ของรูปทั้งหลาย
๓. กัมมัญญุตารูป คือ ความควรแก่การงาน ความคล่องแคล่ว ของรูปทั้งหลาย

วิการรูปทั้ง ๓ นี้ ต้องเกิดพร้อมกัน เกิดในกลาปเดียวกัน แต่ถึงจะเกิดพร้อมกันก็ยังมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ เบา อ่อน และควรแก่การงาน ในวิการรูปทั้ง ๓ นั้นก็ต้องอาศัยรูปอื่น ๆ เช่น อาหารรูปเป็นต้น แล้วจึงเกิดขึ้น เช่น ผู้ปฏิบัติกรรมฐานเมื่อรับประทานอาหารที่เหมาะสมแก่ตนก็จะรู้สึกว่ามันอร่อยที่เราได้อาหารที่เป็นสัปปายะ(เหมาะสม) ของเรา จึงรู้สึกเบาสบายเหมาะสมแก่การปฏิบัติ หรือถ้าได้อากาศที่ดีก็จะรู้สึกว่ามันดีที่เราได้อุตุที่เป็นสัปปายะ ทำให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ดังนั้นเป็นต้น นี่เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าอาหารหรืออากาศก็มีผลต่อความเบา อ่อน และควรแก่การงานของรูป ในตัวอย่างที่แสดงนี้ต้องการมุ่งให้เห็นเห็นสภาวะของวิการรูปทั้ง ๓ แต่ในเรื่องการของปฏิบัติวิปัสสนาที่ต้องการรู้สภาวะของ

ปรมาตม์จริง ๆ แล้วต้องทิ้งคำว่า “เรา” เพราะการที่ได้อาหารที่ดีหรืออากาศที่ดีเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติก็ต้องพิจารณาความเป็นไปตามสภาวะปรมาตม์นั้นเองว่า ความเคลื่อนไหวกายไหวกายเป็นไป จิตก็รับรู้ความเคลื่อนไหวกายนั้นเป็นต้น

รูปประเภทที่สิบเอ็ด ลักษณะรูป ๔

๑. อุปจยรูป คือ ความเริ่มเกิดของรูป อุดหนุนให้รูปมีความบริบูรณ์ ทำให้รูปเติบโต
๒. สันตติรูป คือ การเกิดขึ้นสืบต่อกันแห่งรูป หรือเรียกว่าความแก่ของรูป
การเกิด เปรียบเหมือนการซุดหลุมที่ริมฝั่งแม่น้ำ น้ำย่อมซึมเข้าไปในหลุม
ความเติบโต ก็คือความเจริญแห่งรูป เปรียบเหมือนน้ำที่เต็ม
ความสืบท่อ เปรียบเหมือนน้ำที่ล้นหลุม
๓. ชรตารูป คือ ความแก่ ความเสื่อมไปแห่งรูป ทำให้เป็นสัญญาณของการมุ่งหน้าไปสู่ความตาย
ทำให้ความเป็นหนุ่มเป็นสาวหายไป เช่น เมื่ออายุมากแล้วจักษุก็แก่ชราไปด้วยทำให้
สายตาที่เสื่อมถอยลง
ชรา มี ๒ อย่าง คือ **ชราที่ปรากฏ** และ **ชราที่ปกปิด**
ชราที่ปรากฏ คือ ความแก่ชราที่ปรากฏให้เห็น เช่น ฟันหลุด หนังเหี่ยว
ชราที่ปกปิด คือ ชราที่ไม่แสดงความ เป็นไปให้ปรากฏ แต่ความเสื่อมสิ้นทรุด
โทรมของร่างกายทุกส่วนก็มีอยู่ทุกขณะ
๔. อนิจจรูป คือ ความสิ้นไป ความทำลายไปของรูป ความแตกดับของรูป

จบุรพณัยที่ ๑ รูปสมุทเทสนัย

ต่อไปจะศึกษารูปนัยที่ ๒ รูปวิภาคนัย

หน้ที่ ๒

รูปวิภาคหน้

แสดงการจําแนกรูปโดยมาติกา

คํ่าว่า มาติกา หมายถึงแม่บท ในหน้ที่ ๒ นี้ มีการจําแนกรูป ๒๘ ออกเป็น ๒ มาติกาด้วยกัน คือ

๑. เอกมาติกา การจําแนกรูปทั้งหมดเป็นอย่างเดียวกัน
๒. ทุกมาติกา การจําแนกรูปทั้งหมดเป็นสองอย่าง

๑. เอกมาติกา การจําแนกรูปทั้งหมดเป็นอย่างเดียวกัน

เป็นการกล่าวรูป ๒๘ โดยการสรุปให้ทราบถึงความเป็นจริงของรูปอีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากรูปแบบในหน้ที่ ๑ กล่าวคือในหน้ที่ ๑ แสดงให้เห็นรูป ๒๘ ที่ละหมวดและแสดงในทราบว่ามีหมวดนั้นๆ ประกอบด้วยรูปเท่าไรหรืออะไรบ้าง และก็ยังแสดงให้ทราบอีกว่า รูปแต่ละรูปนั้นมีสภาวะลักษณะของตน ๆ เป็นอย่างไร เช่น ในหมวดมหาภูตรูป ๔ ประกอบด้วย ปรฐวี อาโป เตโช วาโย และปรฐวีมีลักษณะที่แข็ง เป็นต้น

ส่วนในการจําแนกรูป ๒๘ โดยหน้วิภาคหน้นี้จะมุ่งหมายกล่าวว่ารूपทั้ง ๒๘ นั้นมีสภาวะทั้งหมดเป็นอย่างไร ซึ่งเราจะศึกษากันต่อไป

รูปทั้งหมดเมื่อกล่าวโดยเอกมาติกาแล้วมีชื่อเรียกตามสภาวะได้ ๘ คือ :-

๑. อเหตุกะ	ชื่อว่า	อเหตุกะ	เพราะว่ารूप ๒๘ นี้ เกิดขึ้นโดย ไม่ต้องอาศัยเหตุ ๖
			เหตุ ๖ คือ โลกเหตุ โทสเหตุ โมเหตุ อโลกเหตุ อโทสเหตุ อโมเหตุ
๒. สปัจจัยะ	”	สปัจจัยะ	เพราะว่ารूप ๒๘ นี้ เกิดขึ้นจากกรรม จิต อุดู อาหาร เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
๓. สาสวะ	”	สาสวะ	เพราะว่ารूप ๒๘ นี้ ก่อให้เกิด อาสวะกิเลส
			อาสวะกิเลส คือ กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ อวิชชาสวะ
๔. สังขตะ	”	สังขตะ	เพราะว่ารूप ๒๘ นี้ เกิดขึ้นจากกรรม จิต อุดู อาหาร เป็นผู้ปรุงแต่ง
๕. โลภียะ	”	โลภียะ	เพราะว่ารूप ๒๘ นี้ ต้องมีการแตกดับ อยู่เสมอ ๆ
๖. กามาวจระ	”	กามาวจระ	เพราะว่ารूप ๒๘ นี้ เป็นเหตุให้เกิดความยินดีในรั้ย ซึ่งเป็นอารมณ์ของกามาวจรจิต

๗. อนารัมมณะ

ชื่อว่า อนารัมมณะ เพราะว่ารูป ๒๘ นี้ไม่สามารถรับรู้อารมณ์ใด ๆ ได้ การที่เรายังรับรู้อารมณ์ได้ก็เพราะว่ามีจิต

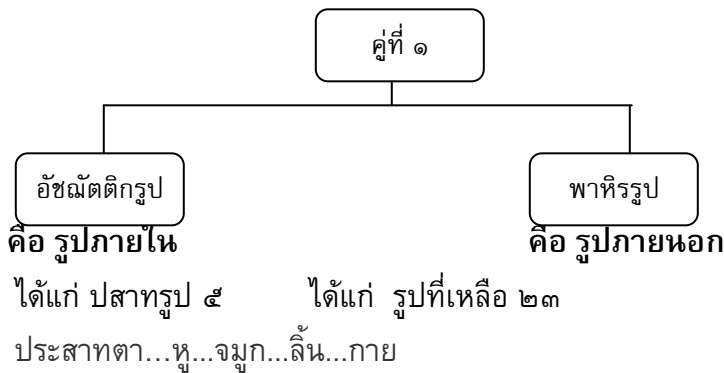
๘. อัปพหัตตัพพะ

” อัปพหัตตัพพะ เพราะว่ารูป ๒๘ นี้ เป็นสิ่งที่ไม่ควรฆ่าหรือทำลาย แต่สังควรฆ่าทำลายนั้น ได้แก่ กิเลสและตัณหา

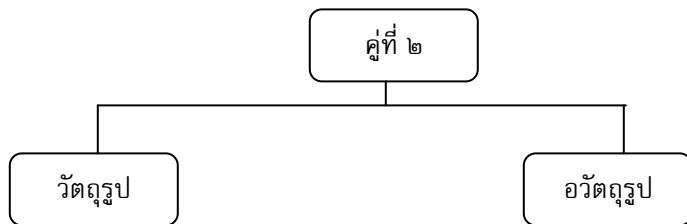
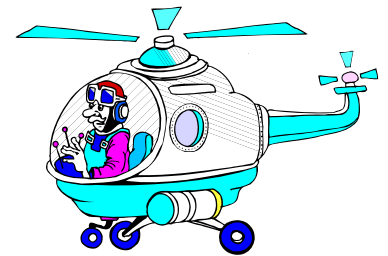
สรุปได้ว่ารูป ๒๘ นี้จะเรียกชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งใน ๘ ชื่อนี้ก็ได้อีก ซึ่งก็จะมี ความหมายตามลักษณะของชื่อนั้น ๆ

๒. ทุกมาติกา การจำแนกรูปทั้งหมดเป็นสองอย่าง

เป็นการแบ่งรูป 28 ออกเป็นคู่ ๆ ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามกัน จำแนกได้ ๑๑ คู่ คือ

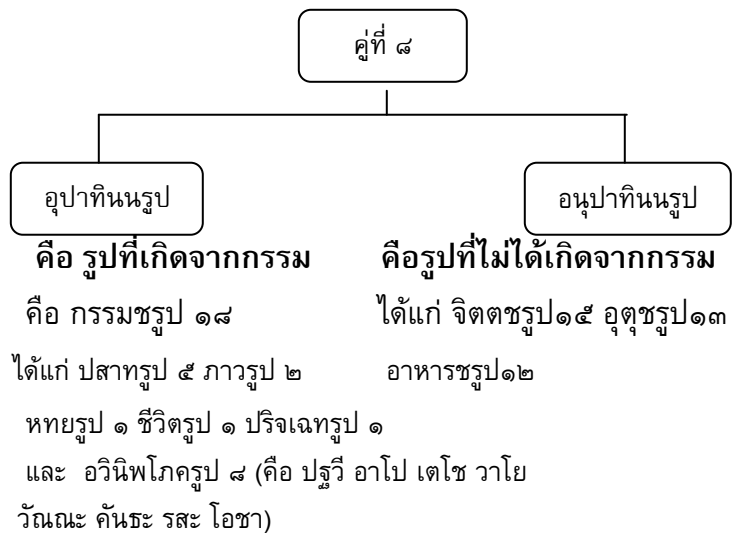
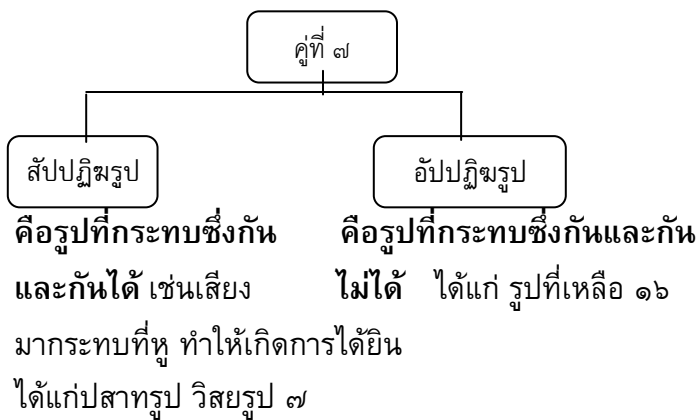
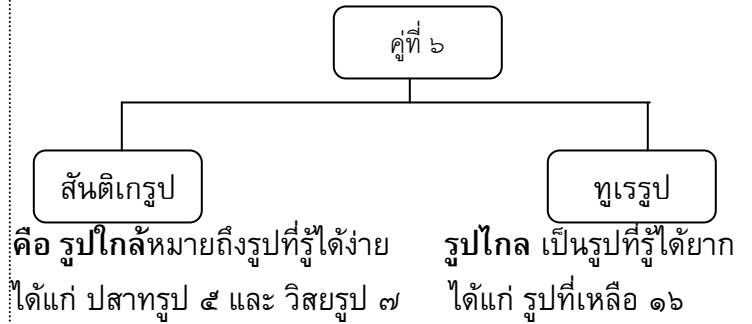
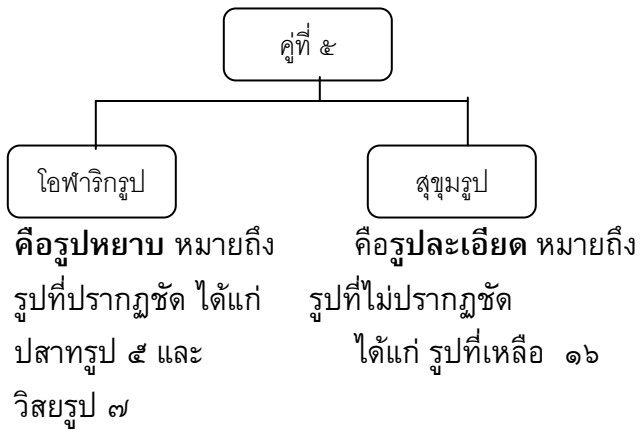
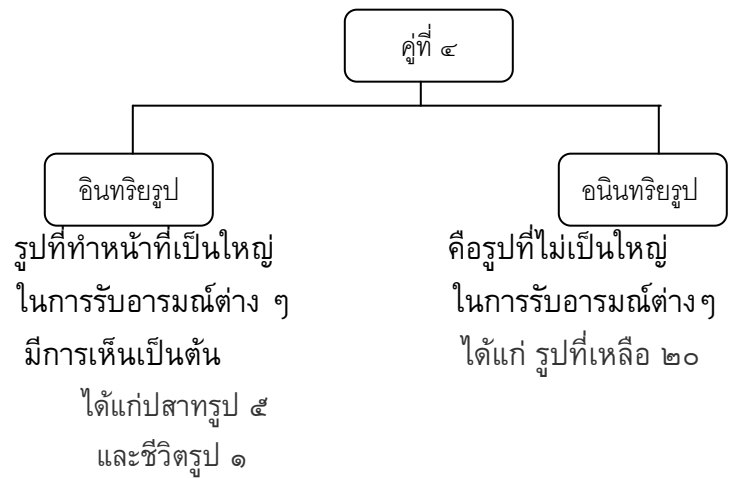
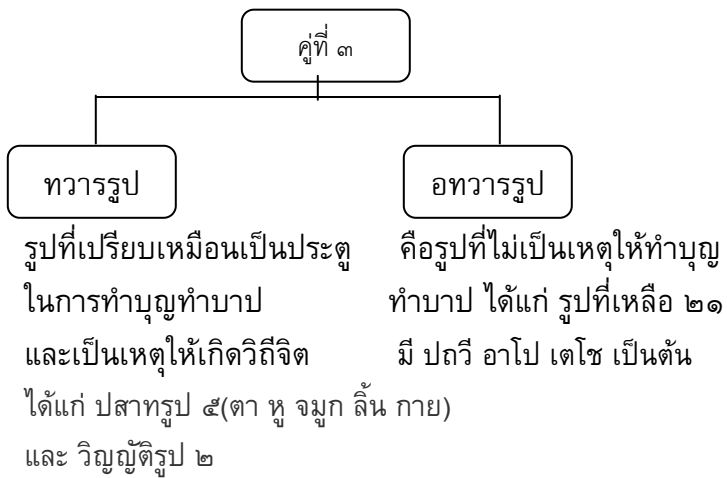

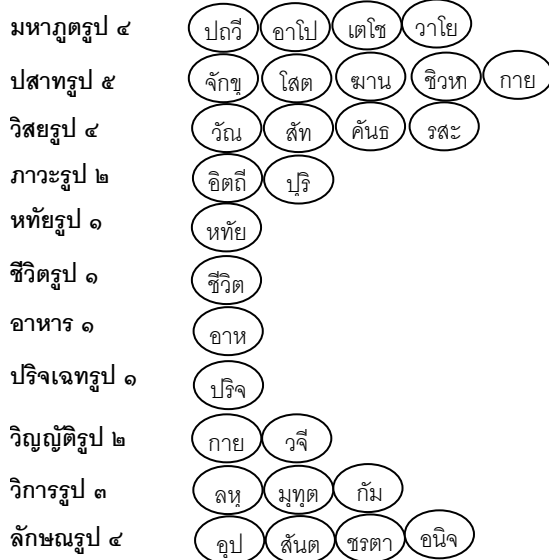
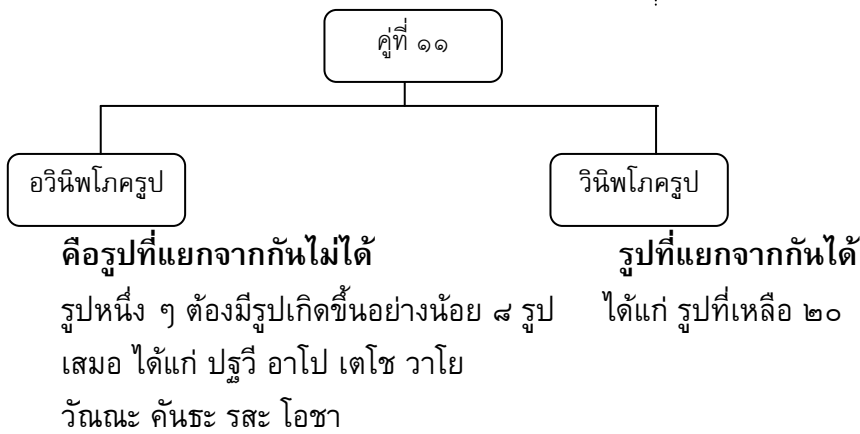
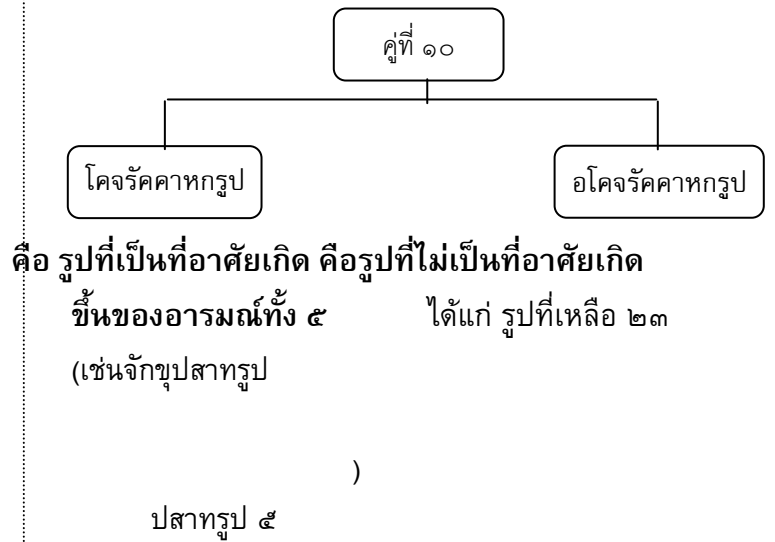
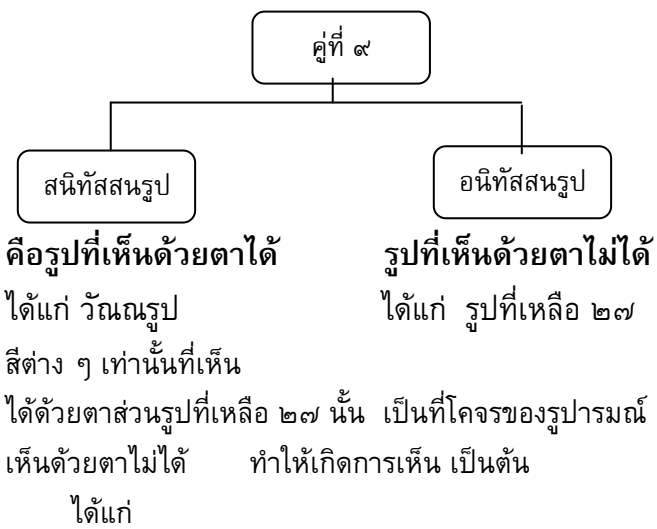
อชฌัตติกรูป มุ่งหมายเอาประโยชน์ของรูปทั้ง ๕ เป็นสำคัญ ส่วนรูปที่เหลือ ๒๓ นั้นเป็นรูปที่มีประโยชน์น้อยจึงเรียกว่าพาหิรรูป อุปมาอชฌัตติกรูป เหมือนคนภายในบ้าน พาหิรรูปเหมือนคนนอกบ้าน

คือ รูปที่เป็นที่อาศัยเกิดของจิตและเจตสิก คือ รูปที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจิตและเจตสิก ได้แก่ ปสาทรูป ๕ และ หทัยวัตถุ ๑ ได้แก่ รูปที่เหลือ ๒๒

อุปมาเหมือนเครื่องบินที่เป็นที่อาศัยของคนธรรมดาที่ต้องการเดินทางไปทางอากาศ

สรุป

การศึกษาเรื่องรูป ๒๘ โดยนัยต่าง ๆ ในบทเรียนชุดที่ ๕ ตอนที่ ๑ ที่ผ่านมามีการศึกษาเฉพาะ ๒ นัย แต่ละนัยก็มีการแสดงรายละเอียดของรูป ๒๘ หลายแง่มุม แต่ละแง่มุมก็จะทำให้รู้จักรูปอย่างละเอียด ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเรื่องรูปหลายแง่มุมนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากแก่การนำไปปฏิบัติ เพราะการศึกษาริยัตินี้ได้อย่างถูกต้องก็จะทำให้เกิดปัญญาที่ถูกต้องและเมื่อปฏิบัติก็จะเกิดผล และเป็นเหตุแห่งการบรรลุธรรมได้ในอนาคต

รายละเอียดในเรื่องรูปที่นอกเหนือจากนี้ยังมีอีก ถ้านักศึกษาสนใจที่ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมให้อ่านหนังสือของอภิธรรมโชติกะวิทยาลัยเพิ่มเติม

จบชุดที่ ๕.๑
ต่อไปเป็นชุดที่ ๕.๒

ท่านที่มีศรัทธาจะเป็นผู้อุปถัมภ์ค่าพิมพ์ชุดบทเรียนพระอภิธรรมทางไปรษณีย์
เพื่อมอบให้กับนักศึกษาทั่วประเทศ
ซึ่งนักศึกษาประกอบด้วย พระภิกษุ สามเณร แม่ชี
ภราดร นักเรียน นักศึกษา และผู้ต้องขัง

บัญชีออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย สาขาพระปิ่นเกล้า
เลขที่บัญชี 031-1-46872-1 ชื่อบัญชีมูลนิธิเผยแผ่พระสัทธรรม
หรือธนาณัติสั่งจ่าย มูลนิธิเผยแผ่พระสัทธรรม ปณ.หน้าพระลาน
หรือส่งเป็นแสตมป์มาร่วมบริจาคก็ได้